

नगर परिषद शिवाजी महाविद्यालय, मोवाड
VEC-Environmental Studies (पर्यावरण अध्ययन)
महत्वाचे प्रश्न

दीर्घोत्तरी प्रश्न

UNIT - I : INTRODUCTION TO ENVIRONMENTAL STUDIES & ECOSYSTEM
(घटक - १ : पर्यावरणीय अभ्यास आणि परिसंस्था परिचय)

1. पर्यावरणाचा अर्थ सांगून त्याचे प्रमुख घटक आणि प्रकार स्पष्ट करा.
2. प्राकृतिक आणि कृत्रिम पर्यावरण यामधील फरक कसा आहे? त्याचे महत्त्व समजावून सांगा.
3. पर्यावरण अभ्यासाची व्याख्या आणि त्याची व्याप्ती पर्यावरण अभ्यासाची व्याख्या आणि त्याची व्याप्ती काय आहे?
4. पर्यावरण अभ्यास म्हणजे काय आणि त्याचे विविध पैलू कोणते आहेत? त्याची व्याप्ती कोणत्या क्षेत्रांपर्यंत पसरलेली आहे, यावर सखोल चर्चा करा.
5. पर्यावरणाचे संरक्षण आणि व्यवस्थापन करण्याची आवश्यकता का आहे? पर्यावरणीय संकटे आणि मानवी हस्तक्षेपामुळे होणारे दुष्परिणाम यावर आधारित आपली चर्चा करा.
6. पर्यावरण अभ्यासाचे महत्त्व समजावून सांगा आणि त्याचे समाज, अर्थव्यवस्था आणि जैवविविधतेवर होणारे परिणाम स्पष्ट करा.?
7. पर्यावरण अभ्यास म्हणजे काय आणि त्याचे विविध पैलू कोणते आहेत? त्याची व्याप्ती कोणत्या क्षेत्रांपर्यंत पसरलेली आहे, यावर सखोल चर्चा करा.
8. पर्यावरणाचे संरक्षण आणि व्यवस्थापन करण्याची आवश्यकता का आहे? पर्यावरणीय संकटे आणि मानवी हस्तक्षेपामुळे होणारे दुष्परिणाम यावर आधारित आपली चर्चा करा.
9. पर्यावरण अभ्यासाचे महत्त्व समजावून सांगा आणि त्याचे समाज, अर्थव्यवस्था आणि जैवविविधतेवर होणारे परिणाम स्पष्ट करा.
10. 'जागतिक पर्यावरण दिवस' साजरा करण्यामागील उद्देश, त्याचे पर्यावरणीय संरक्षणावर होणारे परिणाम यावर सखोल चर्चा करा.
11. वनीकरण दिवस साजरा करण्याचे उद्दिष्ट काय आहे? जंगलांचे संरक्षण आणि वनीकरणाचे महत्त्व यावर विस्तृत विचार करा.
12. 'जागतिक जल दिवस' साजरा करण्याचे कारण आणि जलसंवर्धनाच्या दृष्टिकोनातून त्याचे महत्त्व स्पष्ट करा.
13. परिसंस्था म्हणजे काय? तिचे जैविक आणि अजैविक घटक कोणते आहेत, आणि या घटकांचे परस्पर संबंध कसे कार्य करतात यावर विस्तृतपणे विचार करा.
14. परिसंस्थेच्या न्हासाचे कारणे, त्याचे परिणाम आणि मानवी क्रियांचा त्यावर होणारा प्रभाव स्पष्ट करा.

15. परिसंस्थेच्या ऱ्हासामुळे होणारे पर्यावरणीय बदल, जैवविविधतेवरील परिणाम आणि समाजावर होणारे दुष्परिणाम यावर सखोल चर्चा करा.
16. परिसंस्थेच्या रचनेतील प्रमुख घटक आणि त्यांचे कार्य समजावून सांगा. त्याचप्रमाणे, उत्पादक, भक्षक आणि विघटक यांचे परिसंस्थेतले परस्पर संबंध आणि कार्य स्पष्ट करा.
17. उत्पादक, भक्षक आणि विघटक यांच्या परिभाषा, त्यांच्या कार्याचा सुसंगततेवर होणारा परिणाम आणि परिसंस्थेतील त्यांच्या योगदानावर सखोल चर्चा करा.
18. जैविक शृंखलेत उत्पादक, भक्षक आणि विघटक यांचे स्थान स्पष्ट करा आणि ऊर्जा चक्र (Energy Flow) मध्ये त्यांचा कसा सहभाग असतो, यावर विस्तृत चर्चा करा.
19. परिसंस्थेतील ऊर्जा प्रवाह कसा कार्य करतो? पाणी, कार्बन, ऑक्सिजन आणि नायट्रोजन चक्रांच्या संबंधी विस्तृत चर्चा करा.
20. परिसंस्थेतील ऊर्जा प्रवाह आणि त्याचे जैविक शृंखलेत स्थान समजावून सांगा. पाणी, कार्बन, ऑक्सिजन आणि नायट्रोजन चक्र कसे कार्य करतात आणि ते परिसंस्थेतील ऊर्जा संतुलन ठेवण्यासाठी कसे महत्त्वाचे आहेत, यावर चर्चा करा.
21. पाणी, कार्बन, ऑक्सिजन आणि नायट्रोजन चक्रांच्या प्रक्रियेतील विविध चरण आणि त्या चक्रांच्या परिसंस्थेतील महत्त्वावर चर्चा करा.
22. प्रत्येक चक्राच्या मुख्य प्रक्रियेचे वर्णन करा – पाणी चक्र, कार्बन चक्र, ऑक्सिजन चक्र, आणि नायट्रोजन चक्र. हे चक्र परिसंस्थेतील जैवविविधता आणि पर्यावरणीय संतुलन राखण्यास कसे मदत करतात, हे स्पष्ट करा.
23. पाणी, कार्बन, ऑक्सिजन आणि नायट्रोजन चक्रांच्या व्यत्ययामुळे परिसंस्थेवरील दुष्परिणाम काय होऊ शकतात?

मानवाच्या क्रियाकलापांमुळे कार्बन, ऑक्सिजन आणि नायट्रोजन या चक्रांच्या व्यत्ययामुळे होणारे पर्यावरणीय बदल आणि परिसंस्थेवरील परिणाम यावर सखोल चर्चा करा.

UNIT - II : ENVIRONMENTAL POLLUTION & HUMAN POPULATION

(घटक - २ : पर्यावरणीय प्रदूषण आणि मानवी लोकसंख्या)

1. वायू प्रदूषण म्हणजे काय? याचे मुख्य स्रोत कोणते आहेत? वायू प्रदूषणाचे मानव आणि पर्यावरणावर होणारे परिणाम तपासा. याच्या नियंत्रणासाठी कोणते उपाय प्रभावी ठरू शकतात?
2. जल प्रदूषणाची व्याख्या करा. जल प्रदूषणाच्या मुख्य कारणांची चर्चा करा आणि जल प्रदूषणामुळे होणारे पर्यावरणीय आणि मानवी आरोग्यविषयक परिणाम स्पष्ट करा. जल प्रदूषणाच्या नियंत्रणासाठी आपल्याला कोणत्या उपाययोजना अंमलात आणाव्या लागतील?
3. ध्वनी प्रदूषण आणि थर्मल प्रदूषण यांची व्याख्या करा. या दोन्ही प्रकारच्या प्रदूषणाचे पर्यावरणावर आणि मानवावर होणारे परिणाम स्पष्ट करा. यांचे नियंत्रण करण्यासाठी योग्य कायदेशीर आणि तांत्रिक उपाय काय असू शकतात?

4. पर्यावरण व्यवस्थापन म्हणजे काय? पर्यावरणीय समस्या सोडवण्यासाठी शासन धोरणांची प्रभावी अंमलबजावणी कशी करता येईल, याबाबत विस्तृत चर्चा करा.
5. प्रदूषण नियंत्रण मंडळाची रचना, कार्ये आणि जबाबदाऱ्या यावर सविस्तर लेखन करा. भारतातील प्रदूषण नियंत्रण मंडळांनी पर्यावरणीय संरक्षणात कसा वाटा उचलला आहे, याचे उदाहरणांसह स्पष्टीकरण द्या.
6. शासनाच्या पर्यावरण संरक्षण धोरणांमध्ये प्रदूषण नियंत्रण मंडळाची भूमिका महत्त्वाची का आहे? प्रदूषण नियंत्रणासाठी राबविण्यात आलेल्या मुख्य उपाययोजना आणि त्यांच्या परिणामांचे विश्लेषण करा.
7. पर्यावरण व्यवस्थापनामध्ये शासन धोरणांची भूमिका स्पष्ट करा आणि प्रदूषण नियंत्रण मंडळाच्या (Pollution Control Board) कार्यपद्धती व योगदानावर विस्तृत चर्चा करा.
8. जागतिक लोकसंख्या वाढीच्या समस्येचे स्वरूप काय आहे? विकसित आणि विकसनशील राष्ट्रांमध्ये लोकसंख्यावाढीतील फरक स्पष्ट करा.
9. प्रदूषण नियंत्रण मंडळाच्या स्थापना उद्दिष्टांवर आणि त्यांच्या प्रदूषण रोखण्याच्या उपायांवर सविस्तर चर्चा करा.
10. लोकसंख्या विस्फोटाचे परिणाम आणि त्यावरील उपायांची सविस्तर चर्चा करा.
11. कुटुंब कल्याण कार्यक्रमाची उद्दिष्टे आणि त्यांच्या अंमलबजावणीतील अडचणींचा ऊहापोह करा.
12. लोकसंख्या नियंत्रणासाठी शासनाच्या विविध योजनांची सविस्तर माहिती द्या आणि त्यांचा प्रभावाची सविस्तर चर्चा करा.
13. पर्यावरणीय प्रदूषणाचे मानवी आरोग्यावर होणारे परिणाम तपशीलवार स्पष्ट करा.
14. मानवी आरोग्य सुधारण्यासाठी पर्यावरण संरक्षणाच्या उपयुक्त उपाययोजना काय असू शकतात? सविस्तर चर्चा करा.
15. हवामान बदलाचा मानवी आरोग्यावर होणारा परिणाम विशद करा आणि त्यावर उपाय सुचवा..

लघुत्तरी प्रश्न

UNIT - I : INTRODUCTION TO ENVIRONMENTAL STUDIES & ECOSYSTEM

(घटक - १ : पर्यावरणीय अभ्यास आणि परिसंस्था परिचय)

1. परिसंस्था म्हणजे काय?
2. परिसंस्थेच्या ऱ्हासाचे कारणे कोणती आहेत?
3. परिसंस्थेच्या ऱ्हासामुळे होणारे पर्यावरणीय बदल काय आहेत?
4. जागतिक पर्यावरण दिवस' कधी साजरा केला जातो आणि त्याचे उद्दिष्ट काय आहे?
5. 'वनीकरण दिन' साजरा करण्याचे महत्त्व काय आहे?
6. 'जागतिक जल दिवस' साजरा करण्याचे कारण काय आहे?
7. परिसंस्थेतील उत्पादक म्हणजे काय?
8. भक्षक आणि विघटक यांचे कार्य काय आहे?
9. परिसंस्थेतील ऊर्जा प्रवाहात उत्पादक, भक्षक आणि विघटक यांचे महत्त्व काय आहे?
10. पाणी चक्र काय आहे आणि ते परिसंस्थेतील ऊर्जा प्रवाहाला कसे प्रभावित करते?

11. कार्बन चक्रातील मुख्य प्रक्रियांचा उल्लेख करा.
12. नायट्रोजन चक्राच्या कार्याचा पर्यावरणीय संतुलनावर काय परिणाम होतो?

UNIT - II : ENVIRONMENTAL POLLUTION & HUMAN POPULATION
(घटक - २ : पर्यावरणीय प्रदूषण आणि मानवी लोकसंख्या)

1. वायू प्रदूषणाची व्याख्या करा आणि त्याचे कोणते दोन मुख्य परिणाम स्पष्ट करा.
2. जल प्रदूषण रोखण्यासाठी कोणते दोन प्रभावी नियंत्रण उपाय आहेत?
3. माती प्रदूषणामुळे मातीच्या उत्पादकतेवर होणारे परिणाम स्पष्ट करा.
4. पर्यावरण व्यवस्थापन म्हणजे काय? त्याचे महत्त्व स्पष्ट करा.
5. प्रदूषण नियंत्रण मंडळाची भूमिका कोणत्या प्रकारे पर्यावरण संरक्षणात महत्त्वाची आहे?
6. शासन धोरणामुळे पर्यावरणीय सुधारणा साधण्यासाठी कोणते उपाय करण्यात आले आहेत?
7. जागतिक लोकसंख्या वाढीचे मुख्य घटक कोणते आहेत?
8. विकसनशील आणि विकसीत राष्ट्रांमधील लोकसंख्या वाढीतील मुख्य फरक काय आहेत?
9. लोकसंख्या वाढीमुळे राष्ट्रांवर कोणते आर्थिक व सामाजिक परिणाम होतात?
10. लोकसंख्या विस्फोट म्हणजे काय? त्याचे भारतातील परिणाम सांगा.
11. कुटुंब कल्याण कार्यक्रमाचे उद्दिष्ट आणि महत्त्व विशद करा.
12. लोकसंख्या नियंत्रणासाठी कुटुंब कल्याण कार्यक्रमांतर्गत राबविण्यात येणाऱ्या प्रमुख उपाययोजना कोणत्या आहेत?
13. पर्यावरणीय प्रदूषणाचा मानवी आरोग्यावर काय परिणाम होतो?
14. पिण्याच्या पाण्याच्या गुणवत्ता नियंत्रित करण्यासाठी कोणती पद्धती वापरल्या जातात?
15. जैववैविध्याचे संरक्षण मानवी आरोग्यासाठी का महत्त्वाचे आहे?